

Н.А. Кобилко, асп. (СумДПУ ім. А.С.Макаренка, Суми)
О.М. Варипасв, канд. філос. наук, доц. (ХДУХТ, Харків)

МІФОЛОГІЯ ЯК ПЕРШООСНОВА ДУХОВНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ, ЇЇ ОСМИСЛЕННЯ В ХИМЕРНІЙ ПРОЗІ

Міф – це явище, що знаходиться поза наукою й не спирається на досвід. Тому він є реальним і об'єктивним. У міфах ніколи немає нічого зайвого й випадкового. О. Лосєв міфологію розглядає як систему символів, тому в ній простежуються алегоричні, життєво-символічні та схематичні пласти. Дослідник вважав, що міфи створювалися в період синкретичного мислення людини, тому поєднання несумісних речей і є логікою міфології.

Цікавим є твердження О. Потебні, який характеризує міф із позицій протонародної релігійності. Міфологія – явище, притаманне людям з архаїчною свідомістю, проте з розвитком цивілізації спостерігається еволюція міфів, тому процес міфотворчості не припиняється й зараз. На відміну від зарубіжних дослідників міфологічної критики, О. Потебня вважає, що міфи творяться на рівні свідомості, вони мають цілісність, системність, логічність і послідовність та не залежать від чинників зовнішнього світу.

В українській літературі другої половини ХХ століття визначне місце належить химерній прозі. Письменники тяжіли до осягнення філософії епохи, поєднання ретроспекції із перспективою, узагальнення духовного надбання та його осмислення для майбутніх поколінь. У цей період з'являються абсолютно нові твори: відомі фольклорні сюжети майстерно інтерпретовані та налаштовані на сучасного читача. М. Ільницький стверджує, що тяжіння літератури ХХ століття до казки та фольклорного символу спричинене урбанізацією суспільства, а самі митці міфологізм і фольклорність використовують як засіб інакомовлення, прийом алегорії, замаскований від цензури, вивільнення художньої традиції та збереження національних традицій і звичаїв.

Українська химерна проза – явище естетично складне. Своєрідність химерного роману насамперед залежить від фольклору, елементи якого запозичують письменники у своїх творах.

А. Кравченко вважає, що у складній і багатовимірній структурі роману фольклорне начало синтезується з багатьма іншими складниками, до яких належать міжнаціональні зв'язки, індивідуальні стильові прийоми автора, літературна традиція. У художніх творах

зустрічаються відголоски міфів, окремі їх елементи, інтерпретовані мотиви та образи.

Залучення усної народної творчості в химерний роман змінює звучання традиційного ліричного елемента, розширює межі зображення дійсності, а це, у свою чергу, приводить до узагальнення моделей людської поведінки та психіки на значно вищому рівні; увага письменника зосереджена на історії та суспільній діяльності окремого персонажа.

Використання фольклору в літературі другої половини ХХ століття відбувається у двох напрямках: по-перше, тяжіння до стилізації (зокрема, твори Є. Гуцала); по-друге, прагнення досягнути глибини народнопоетичної творчості, дослідити етичні й естетичні ідеали (твори В. Земляка, О. Ільченка, В. Міняйла).

Не менш важливою рисою химерної прози є міфологізм, який виступає художньою необхідністю, посилюючи філософське начало літератури. Це швидше «спроба художнього синтезу сучасної цивілізації з уроками минулого».

Необхідність застосування міфологізму виникає тоді, коли індивідуальний досвід митця безпосередньо контактує з колективною, історичною свідомістю народу. Літературознавці роль міфологізму в «новому» романі значно применшували, адже важливим, на їхню думку, було поєднання фольклору та літературної традиції.

Зокрема, М. Жулинський вважав, що проза другої половини ХХ століття активно звертається до народних пісень, дум, прислів'їв, приказок, адже вони найкраще відбивають характерні риси людського світосприйняття. В елементах народної творчості найчіткіше простежується формування світоглядних категорій і національної культури. У літературі спостерігається активне звернення письменників до народного міфологічно-фольклорного мислення, архетипів української культури. Тому трансформація в нових художніх формах легенд, казок, міфів та інших елементів народної сміхової культури характерна для химерного роману.

Міфологізування постає як один із прийомів філософізації прози. І вже в цьому аспекті фольклор варто розглядати як проміжну ланку між міфом і літературою, адже залучені до художнього твору образи, мотиви, сюжети певним чином пов'язані з міфом.

Таким чином, можна сказати, що застосування міфологічних прийомів та принципів у прозі митців літератури другої половини ХІХ століття сприяло філософському наповненню та забарвленню творів, переходу від іманентного до трансцендентного опису дійсності, продовжувало зв'язок з міфологічними вимірами попередньої традиції.